

Over voetbalvandalisme, straf en schadevergoeding

EEN ONDERZOEK NAAR DE POENALE MOGELIJKHEDEN
VAN HET AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

H. P. G. A. Arntz en J. H. F. Schultz van Haegen*

1. INLEIDING

Voetbal is oorlog¹. Deze uitspraak is ooit gedaan met betrekking tot het spel zelf, maar lijkt de laatste jaren meer van toepassing te zijn op de situatie rondom de voetbalvelden. Het voetbalvandalisme heeft zeer ernstige vormen aangenomen en is daarmee een van de vele hedendaagse maatschappelijke problemen geworden. Pogingen om deze vorm van criminaliteit in haar omvang terug te dringen zijn grotendeels gestrand. Het treffen van (extra) veiligheidsmaatregelen in en om stadions, het verplaatsen of verbieden van „risicowedstrijden” door burgermeesters en enkele reclamecampagnes om „supporters” in hun crimineel gedrag te ontmoedigen („schop liever tegen een bal dan tegen je club”) hebben nauwelijks kunnen bijdragen aan een veiliger situatie in de stadions. Van een strafrechtelijke veroordeling – veelal in de vorm van dienstverlening of de plaatsing in een tuchtschool – lijken voetbalvandalen zich ook weinig aan te trekken. Niet vreemd, volgens de velen die menen dat deze tolerante strafrechtelijke bejegening geen oplossing van het probleem kan zijn. Harder optreden is hun devies.

Inmiddels zijn de voetbalclubs het vandalisme beu. Zij² hebben

* H. P. G. A. Arntz en J. H. F. Schultz van Haegen waren ten tijde van het schrijven van dit artikel beiden als student-assistent verbonden aan de Afdeling burgerlijk recht van de Rijksuniversiteit te Leiden.

1. Deze metafoor is afkomstig van Rinus Michels.

2. Het betreft hier de KNVB (voor het gemak van de lezer en de auteurs hierna ook als voetbalclub aan te duiden), Ajax en Feyenoord. Achtereenvolgens kregen zij te maken met een toeschouwer die een bom op het veld wierp, een „stavengooier” en een grote groep stenengooiende supporters die het veld opkwam.

daarom zelf het heft in handen genomen door de vandalen op te laten draaien voor de door hen toegebrachte schade³. Met het vorderen van schadevergoeding is het deze voetbalclubs meer te doen om de afschrikkende werking, die naar hun verwachting hiervan uitgaat, dan om de schade volledig vergoed te zien. Aldus wordt de verplichting tot het vergoeden van schade door de voetbalclubs beschouwd als een nieuw wapen in de strijd tegen het voetbalvandalisme.

Het is dit oneigenlijk gebruik van de vordering tot schadevergoeding dat enkele vragen opwerpt. Wij schrijven „oneigenlijk” gebruik, omdat het vorderen van schadevergoeding in de regel uitsluitend gericht is op het vergoed krijgen van geleden schade en niet op het afkeuren of tegengaan van ontoelaatbaar geachte gedragingen. Dit zijn reacties die normaliter volgen op het overtreden van strafbaar gestelde gedragingen en als zodanig zijn voorbehouden aan het strafrecht. „Schadevergoeding dient om de schade van de benadeelde op te vangen, niet om bij wege van private straf (. . .) de schuldige te straffen. Als straf is de schadevergoeding dan ook ten enemale ongeschikt”⁴. Het is de vraag of deze scherpe tegenstelling tussen straf en schadevergoeding niet enigszins moet worden afgezwakt, zo niet grotendeels moet komen te vervallen.

Alvorens deze vraag te kunnen beantwoorden, zijn er drie prealabele vragen, die onze aandacht verdienen: 1. Welke plaats en inhoud moeten we de schadevergoeding als poenaal instrumentarium toekennen binnen het aansprakelijkheidsrecht? 2. Welke bezwaren zijn er aan te voeren tegen dit gebruik van schadevergoeding? 3. In hoeverre kunnen deze bezwaren worden weggenomen en wat is de rol van de rechter daarbij? Voordat wij ingaan op deze vragen, moeten we eerst enige aandacht besteden aan de doeleinden van straf en schadevergoeding. In het hierna volgende zullen we deze bezien, als ware zij van een „communis opinio”.

3. Deze schade is niet alleen het gevolg van vernielingen e.d, maar bovenal van sancties aan de voetbalclubs opgelegd (zoals boetes en het moeten spelen van een of meer wedstrijden zonder publiek) en kan daardoor oplopen tot hoge bedragen.
4. A.R. Bloembergen in zijn Mon. Nieuw BW, B-34, blz. 6.

2. DE GANGBARE KIJK OP STRAF EN SCHADEVERGOEDING

In het huidige recht pleegt men een scherp onderscheid te maken tussen twee mogelijke vormen van reactie op begaan onrecht: het opleggen van *straf* en het verplichten tot *schadevergoeding*. In het eerste geval worden regels van strafrecht toegepast, die een onderdeel van het publiekrecht zijn; in het tweede geval gaat om de rechtsgevolgen van onrechtmatige daad, zoals die geregeld zijn in art. 6:162 (en enkele aanverwante artikelen) van het Nieuw BW en toebehoren aan het gebied van het burgerlijk recht. Dit onderscheid is gebaseerd op het traditioneel geworden verschil tussen het privaatrecht, dat gericht is op de regeling van de rechtsverhoudingen tussen de burgers onderling, en het publiekrecht, dat betrekking heeft op de organisatie van de gemeenschap en de zorg voor algemene belangen.

Het onderscheid tussen publiek- en privaatrecht, tussen straf en schadevergoeding is in vroeger tijden niet altijd even scherp en soms zelfs in het geheel niet gemaakt⁵. Niet alleen bij de Romeinen, aan wie wij een sterk ontwikkeld rechtsgevoel toekennen, maar ook bij onze Germaanse voorouders gingen reacties op begaan onrecht in de eerste plaats uit van de benadeelde. Deze reacties stonden meestal in het teken van vergelding, van toevoeging van leed aan degene die het onrecht begaan had⁶. De *vergoeding* van schade was gekoppeld aan de gedachte van *vergelding*⁷. De repressie van misdrijven tegen particulieren begaan was aan hen zelf overgelaten. Het oudste „strafrecht” was niet van publiekrechtelijke, maar van privaatrechtelijke aard en als zodanig vóór alles gericht op herstel van het toegebrachte nadeel. Bij de ontwikkeling van het staatsgezag werd het wraakrecht van de benadeelde in zijn twee factoren – strafvordering en burgerlijke vordering – ontbonden en nam de overheid zelf de berechting van misdrijven in handen. In onze tijd is de straf een reactie van de overheid, geheel buiten de getroffene om. Het is de staat die de overtreder van een

5. Vergelijk R. Feenstra, *Vergelding en vergoeding*, Deventer 1982, blz. 1.

6. De meest uitgesproken vorm van vergelding was het uitoefenen van wraak, bijvoorbeeld het doden van de dader of een van zijn familieleden.

7. Zie bijvoorbeeld de *actio legis Aquiliae*: een poenale actie met tegelijk een reipersecutoire functie.

rechtsvoorschrift leed oplegt; de benadeelde is daarbij in de regel geen invloed toegekend. Hij heeft (slechts) recht op schadevergoeding, neergelegd in het civiele recht.

Hiermee zijn we teruggekeerd bij het onderscheid tussen het strafrecht en het burgerlijk recht. Demeersseman⁸ omschrijft de functie van het strafrecht als het kracht bijzetten aan de naleving van, maatschappelijk gezien, belangrijke gedragsnormen door de schending ervan met straf te bedreigen en deze, wanneer het ongewenste gedrag zich heeft verwezenlijkt, in bepaalde gevallen daadwerkelijk op te leggen⁹. Deze daadwerkelijke oplegging van straf geschiedt volgens hem in beginsel om één reden, namelijk om de persoon in kwestie nog eens duidelijk te doen voelen, dat zijn gedrag in en door de samenleving niet wordt getolereerd¹⁰. De functie van het civiele recht kan volgens Demeersseman worden omschreven als het direct of indirect regelen van alle denkbare rechtsverhoudingen tussen de rechtssubjecten onderling met als belangrijk onderdeel daarvan het ongedaan maken van niet gewenste verstoringen in deze verhoudingen, zoals het vergoeden van toegebrachte schade¹¹. Op een lijn met dit onderscheid ligt het verschil tussen straf en schadevergoeding. Bezien we de in de literatuur¹² omschreven doeleinden van de straf, dan is een belangrijke plaats ingeruimd voor de vergeldingsgedachte (*quia peccatum*). De straf is echter ook gericht op de toekomst, aangezien zij een afschrikkende werking heeft. Deze functie is van preventieve aard, dat wil zeggen, dat er niet opnieuw misdreven worde (*ne peccetur*). Tenslotte wordt de straf ook een vredemakende functie

8. Demeersseman staat niet alleen in het door hem geformuleerde onderscheid tussen strafrecht en civiel recht. Zie zijn dissertatie, *De autonomie van het materiële strafrecht*, VU Amsterdam, 1985, blz. 613-615.
9. H. A. Demeersseman, t.a.p. blz. 611.
10. Als noot 9.
11. H. A. Demeersseman, t.a.p., blz. 612.
12. Zie o.m. D. Hazewinkel-Suringa, *Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht*, bewerkt door J. Rimmelink, Alphen a.d. Rijn 1987, blz. 14 e.v.; Ch. J. Enschedé, *Beginselen van het strafrecht*, bewerkt door C. F. Rüter en S. A. M. Stolwijk, Deventer 1984, blz. 10-14; M. S. Groenhuijsen, *Het publiekrechtelijk karakter van het materiële strafrecht*, in: *Gedenkboek, honderd jaar Wetboek van Strafrecht*, Arnhem 1986, blz. 116 en H. A. Demeersseman, t.a.p. blz. 612.

toegekend; zij kan bijdragen aan een conflictoplossing. De centrale doelstelling van schadevergoeding is het zoveel mogelijk goed maken van de schade door het verrichten van een aan die schade gelijkwaardige prestatie ten behoeve van de benadeelde¹³.

Het onderscheid is scherp¹⁴. „Bezien als rechtsverschijnselen leiden beide rechtsdelen in de praktijk een betrekkelijk van elkaar onafhankelijk bestaan. Ze worden toegepast door verschillende organen, volgen een verschillende procedure en vinden hun grondslag in afzonderlijke wetboeken. De wereld van het privaatrecht is een andere dan die van het strafrecht”¹⁵.

3. DE POENALE MOGELIJKHEDEN VAN HET AANSPRAKELIJKHEIDSRECHT

A prima vista lijken straf en schadevergoeding weinig met elkaar gemeen te hebben. Om te kunnen beoordelen of deze veronderstelling een juiste is, zullen we in het onderstaande bezien waarin de straf en schadevergoeding nu wél overeenstemmen. Daartoe onderzoeken we in hoeverre de verplichting tot schadevergoeding strafrechtelijke doeleinden kan nastreven, ofwel wat de poenale mogelijkheden van het aansprakelijkheidsrecht zijn.

3.1 *De preventieve werking van schadevergoeding*

Een belangrijk motief voor voetbalclubs om de door hen geleden schade op voetbalvandalen te verhalen, is de gedachte dat de aansprakelijkheid voor schade voor de potentiële veroorzaker een stimulans is om zich van schadelijk gedrag te onthouden. Het vergoeden van de schade, ontstaan door het aanrichten van vernielingen moet als gevolg hebben dat dit alles niet meer zal gebeuren. De hier bedoelde *preventie van schade* kan in de eerste plaats worden bereikt met het strafrecht. Hierin dreigt de overheid met sancties op door haar strafbaar gestelde gedragingen. In haar zwaarste vorm kan die sanctie een vrijheidsstraf zijn, maar in veel

13. A. R. Bloembergen, *Schadevergoeding bij onrechtmatige daad*, diss. Utrecht, Deventer 1965, blz. 114.

14. Ook bij Asser-Rutten-Hartkamp, 1986, blz. 9: „Het strafrecht is gericht op het straffen van de dader. De wettelijke regeling van de onrechtmatige daad beoogt schadeloosstelling van de benadeelde”.

15. J. R Emmelink, „Disharmonieën” tussen civiel- en strafrecht, R.M. Themis 1959, blz. 262.

gevallen zal het om andere reacties gaan. Zo betreft het bij de bestraffing van (jeugdige) voetbalvandalen veelal een vorm van dienstverlening of de plaatsing in een tuchtschool. Van deze strafrechtelijke bejegening verwachten de voetbalclubs echter nauwelijks enige preventieve werking¹⁶. In het vorderen van – veelal hoge – schadevergoeding zien zij een veel adequater middel om de voetbalvandalen van schadeveroorzakend gedrag te onthouden.

Aan preventie van schade als doelstelling van het aansprakelijkheidsrecht wordt in de regel geen ruime plaats toegekend¹⁷. Volgens Bloembergen worden mensen wel voorzichtiger met het oog op een dreigende aansprakelijkheid, maar deze preventieve werking moet, zo meent hij, niet worden overschat. Noch onder het oude, noch onder het nieuwe recht worden schade en schadevergoeding bepaald aan de hand van overwegingen van preventie¹⁸.

In het hierna volgende zullen wij bezien in welke mate preventie van schade kan worden bereikt met het aansprakelijkheidsrecht. Daarbij maken wij, in navolging van het strafrecht, onderscheid tussen speciale en generale preventie. Een preventieve werking kan niet alleen uitgaan van de *dreiging* van aansprakelijkheid (generale preventie), maar ook van het *dragen* van aansprakelijkheid (speciale preventie)¹⁹.

Speciale preventie kan het resultaat zijn van de *toepassing* van de verplichting tot het betalen van schadevergoeding in het bijzondere geval. Degene die de schade moet vergoeden die het gevolg is van een door hem gepleegde onrechtmatige daad, zal dit in de regel als leed ondervinden²⁰. Immers, de op de dader rustende verplichting tot het betalen van schadevergoeding betekent een

16. Zie NRC Handelsblad van 15 februari 1990: „Dat voetbalsupporters zich weinig onder de indruk tonen van de (...) strafrechtelijke bejegening, bewijst volgens Mentink (advocaat van Feyenoord, auteurs) het feit dat zes van de acht jongens die nu zijn veroordeeld al eerder voor voetbalvandalisme terecht hebben gestaan.”

17. Vergelijk C. C. van Dam, *Zorgvuldigheidsnorm en aansprakelijkheid*, diss. Utrecht, Deventer 1989, blz. 213.

18. A. R. Bloembergen, *Mon. Nieuw BW*, B-34, blz. 7.

19. Vergelijk C. C. van Dam, t.a.p., blz. 215.

20. Vergelijk M. A. B. Chao-Duivis, *Vergelding als schadevergoeding*, NJB 1990, blz. 518-519.

vermindering in zijn vermogen²¹. Maar het afstaan van geld²² is niet het enige dat de dader als „pijnlijk” kan ervaren²³. Het moeten vergoeden van de schade volgt als reactie op een door de schadeveroorzaker gepleegde *onrechtmatige* daad. Met deze verplichting wordt hem duidelijk gemaakt dat zijn handelen fout²⁴ is geweest. Het weer *goed* maken van de schade na een begane *fout* werkt dus corrigerend en verscherpt het bewustzijn van de dader te moeten instaan voor de gevolgen van zijn handelen. Op deze wijze kan het dragen van aansprakelijkheid tevens bijdragen aan de resocialisatie van de dader.

De verbintenis tot schadevergoeding sorteert dus een tweeledig effect. Aan de ene kant zal de dader het moeten vergoeden van de schade als een (financiële) opoffering beschouwen en aan de andere kant is het zeer wel mogelijk, dat hij zal inzien dat zijn gedrag verkeerd is geweest. Het gevolg van beide is, dat de schadelijchthige een prikkel krijgt om in de toekomst anders te handelen dan hij heeft gedaan²⁵. Anders gesteld, het vergoeden van onrechtmatig toegebrachte schade kan *in elk geval* met zich mee brengen, dat de dader zich voortaan van schadeveroorzakend gedrag zal onthouden.

Wat houdt de *generale preventie* in? Zoals hierboven reeds aangegeven, zal de dader, die aansprakelijk is voor de door hem toegebrachte schade, hierdoor geprikkeld worden om in het vervolg

21. Dit zal niet het geval zijn, indien niet de dader, maar diens verzekeraar de schade betaalt. Van verzekeringsvoorwaarden kan niettemin ook een preventieve werking uitgaan. Zie C. C. van Dam, t.a.p., blz. 219-220. Men bedenke echter, dat in geval van opzet of grove schuld veel verzekeraars niet tot uitkering van de schade zullen overgaan.
22. Hetzelfde geldt voor schadevergoeding in andere vorm dan geld (zie art. 6:103 Nieuw BW).
23. Vergelijk hierbij het idee achter de dwangsom (art. 611a e.v. Rv) en het boetebeding (artt. 6:91-94 Nieuw BW).
24. Vergelijk het begrip „fout” in afdeling 3.2 van boek 6 Nieuw BW, waar het steeds betekent „een gedraging die de dader als een onrechtmatige daad kan worden toegerekend”.
25. Daarmee gepaard krijgt degene die de schadevergoeding geniet een aanmoediging om in de toekomst te blijven handelen zoals hij deed. Deze prikkel draagt ook bij aan de preventie van schade. Vergelijk W. F. Wertheim, Aansprakelijkheid voor schade buiten overeenkomst, diss. Leiden, 1930, blz. 21.

anders te handelen dan hij heeft gedaan. Deze prikkel is echter van tijdelijke aard. Na verloop van enige tijd – voor de een wat langer dan voor de ander – zal de herinnering aan het gebeurde zijn vervaagd. Niettemin zal een algemeen vooruitzicht om schade te moeten vergoeden na een gepleegde onrechtmatige daad deze herinnering weer kunnen opfrissen. In deze dreiging van aansprakelijkheid is de generaal preventieve werking van schadevergoeding gelegen en is daarmee een *algemene* prikkel, die de deelnemers aan het maatschappelijk verkeer stimuleert zich normconform te gedragen.

De invloed van de generale preventie is mede afhankelijk van de mate van de dreiging van persoonlijke aansprakelijkheid. Naarmate de kans, dat de dader feitelijk²⁶ voor de door hem veroorzaakte schade aansprakelijk is, groter is, neemt de preventieve werking toe. Om te kunnen vaststellen hoe sterk de preventieve werking van schadevergoeding is, moeten we dus bezien hoe groot deze kans is, m.a.w. hoe vaak de schadeplichtige de schade daadwerkelijk dient te vergoeden. In de praktijk blijkt deze kans niet indrukwekkend groot²⁷. Naar onze mening is de belangrijkste oorzaak daarvan, dat de benadeelde er niet vaak toe overgaat om zijn schade door de dader te laten vergoeden²⁸. De redenen daarvan zijn van zowel praktische als juridische aard. „De weg naar het recht” blijkt nog altijd een moeilijke²⁹. Indien de getroffende al weet *dat* hij zijn schade op de dader kan verhalen, is het nog maar de vraag of hij over de kennis beschikt *hoe* dit te doen. Ook als dat wel het geval is, zal de benadeelde eerst een kosten-batenanalyse maken alvorens hij tot het vorderen van schadevergoeding overgaat. Immers, in de meeste gevallen is juridische bijstand niet alleen onontbeerlijk, maar ook kostbaar. En als dan ook nog onverhoopt mocht blijken, dat bij de dader geen cent te halen is,

26. Een onrechtmatige daad doet het recht op en de verplichting tot schadevergoeding *onmiddellijk* ontstaan. Het komt echter lang niet altijd tot het schadeloos stellen van de benadeelde.

27. Zie C. C. van Dam, t.a.p., blz. 217.

28. Hier gaan wij voorbij aan al die gevallen, waarin de verzekeraar de schade vergoedt.

29. Zie K. Schuyt, K. Groenendijk en B. Sloot, *De weg naar het recht*, Deventer 1976.

dan zal het niet zelden zo zijn, dat de benadeelde besluit om de zaak maar te laten rusten. Doet hij dat niet, dan zal hij nogal wat juridische hobbels moeten nemen. Zo moet de benadeelde niet alleen de schadeveroorzaker identificeren, maar draagt hij ook de bewijslast³⁰.

Door de proceduredrempel te verlagen en binnen de procedure enkele obstakels te verwijderen (bijvoorbeeld door het omkeren van de bewijslast, het aannemen van risico-aansprakelijkheid, of de invoering van de schadevergoedingsstraf in het Wetboek van Strafrecht³¹) zal de benadeelde er eerder toe overgaan om zijn schade te verhalen op de dader. Daarmee zal de (generale) preventie van schade kunnen toenemen.

Maar het is niet alleen de kans, dat de pleger van een onrechtmatige daad de door hem veroorzaakte schade dient te vergoeden, die de werking van de generale preventie van schade bepaalt. Ook de bekendheid van deze kans bij het „grote publiek” is van belang. Als men in brede kring weet, dat het zeer wel mogelijk is, dat na een bepaalde onrechtmatige gedraging de *feitelijke* verplichting tot schadevergoeding zal ontstaan, zal men zich eerder van dit schadeveroorzakende handelen onthouden. Van een daadwerkelijke *generale* preventie zal eerst sprake zijn, indien deze dreiging van aansprakelijkheid van *algemene* bekendheid is. Het belang van een dergelijke bekendheid met dreigende aansprakelijkheid wordt duidelijk in het geval van voetbalcriminaliteit. De publiciteit die dit maatschappelijk probleem geniet, is groot te noemen. Deze toenevende belangstelling voor het verschijnsel voetbalvandalisme en de reacties daarop (waaronder de civiele vorderingen van schadelij-dende voetbalclubs) zullen ongetwijfeld kunnen bijdragen aan het besef bij vandalen, dat hun gedrag ontoelaatbaar is. Maar een voor ons onderzoek belangrijker gevolg van deze groter wordende

30. In die gevallen, waarin de schade is veroorzaakt door een groep voetbalvandalen, staat art. 6:166 BW de voetbalclubs in hun vordering tot schadevergoeding ten dienste. Hiermee kan de bewijslast (m.n. die van het identificeren van de dader en daarmee van het causaal verband) aanzienlijk worden verlicht.

31. Zie o.m. Wettelijke voorzieningen slachtoffers in het strafproces, Rapport van de Commissie Terwee (Van Hilten), 's-Gravenhage 1988; H. van Soest en S. Walther, Schadevergoeding en Strafrecht, NJB 1988, blz. 1336-1341.

belangstelling is, dat daarmee ook de algemene bekendheid toeneemt van het vorderen van schadevergoeding als reactie op het schadeveroorzakende gedrag van voetbalvandalen. Weten zij, dat ze zullen moeten opdraaien voor de door hen toegebrachte schade, dan zullen ze het stenengooien eerder laten. Immers, niemand gooit graag zijn eigen glazen in.

Het voorkómen van schade kan niet alleen worden bereikt met het opleggen van straffen en het vorderen van schadevergoeding. Er zijn vele andere factoren te noemen die hieraan kunnen bijdragen. Hier noemen wij het gevaar om zelf bij een ongeluk betrokken te raken, het bevorderen van „veiliger” steden, particuliere bewaking, eigen ethische opvattingen, sociale controle en – in het kader van de bestrijding van de voetbalcriminaliteit – het systeem van de voetbalpas³². Voorts is de civielrechtelijke verbodsactie een bijzonder effectief preventiemiddel. De potentiële benadeelde kan op grond van art. 6:162 Nieuw BW onder bepaalde voorwaarden aan de rechter verzoeken om een dreigende of voortdurende schadelijke gedraging te verbieden³³. In navolging van Van Dam³⁴ noemen wij nog twee factoren die kunnen bijdragen aan het voorkomen van schade. Een dezer is de kenbaarheid van het gevaar van eigen handelen. Pas als iemand zich bewust is van een bepaald gevaar, zal hij er actief rekening mee kunnen houden. Tevens is van belang de kenbaarheid van de zorgvuldigheidsnorm³⁵. Indien men over kennis beschikt wat wel en wat niet onrechtmatig is, zullen bepaalde schadetoebrengende handelingen eerder achterwege blijven.

De conclusie is dat het voorkómen van schade behalve met het strafrecht ook kan worden bereikt met het aansprakelijkheidsrecht. Van het moeten vergoeden van schade gaat een zekere preventieve werking uit, die bestaat uit twee componenten: speciale en generale preventie. Het moeten nakomen van de verbintenis tot schadevergoeding betekent niet alleen een financiële opoffering voor de dader, maar kan hem tevens doen inzien dat zijn handelen ver-

32. Dit systeem is echter geen lang leven beschoren geweest. Reeds in de experimentele fase bleek het – letterlijk en figuurlijk – geen haalbare kaart.

33. Zie uitgebreid C. J. J. C. van Nispen, *Het rechterlijk verbod en bevel*, diss. Leiden, Deventer 1978.

34. C. C. van Dam, t.a.p., blz. 216-218.

35. C. C. van Dam, t.a.p., formuleert de zorgvuldigheidsnorm op blz. 4.

keerd is geweest. Het gevolg hiervan zal veelal zijn dat de dader zich in de toekomst van schadeveroorzakend gedrag zal onthouden. In algemene zin zullen de deelnemers aan het maatschappelijk verkeer zich zorgvuldiger gedragen als de dreiging van deze persoonlijke aansprakelijkheid toeneemt. Naarmate de kans, dat zij zullen moeten instaan voor de door hen toegebrachte schade, groter wordt, zullen zij zich eerder van schadetoebrengend gedrag onthouden. Aldus bezien gaat van de rechtsplicht tot schadevergoeding een prikkel uit, die mensen stimuleert zich normconform te gedragen. Het moeten vergoeden van onrechtmatig toegebrachte schade draagt niet alleen bij aan preventie van schade, maar ook aan een veiliger samenleving.

3.2 Schadevergoeding als vergelding en genoegdoening

„It's no longer fashionable to regard retribution as a legitimate objective of a penal system. The desire to seek vengeance, to punish because we want to inflict pain or suffering, is nowadays generally felt to be a primitive instinct which should be kept in check in a civilized society. If this is so in the penal system, the declared purpose of which is to catch and punish malefactors, how much more must it be the case with a system of compensation which is not, on the face of it, concerned with punishing wrongdoing.”³⁶

De vergeldingsgedachte is zo oud als de mensheid zelve. Hoewel het uitoefenen van wraak in vroeger tijden veel meer betekenis had bij de reactie op begaan onrecht³⁷ dan in onze „moderne” samenleving het geval is, moeten we het bestaan van deze gedachte niet (willen) ontkennen. „We weten allemaal dat wraaknemen iets verfoeilijks is, maar het is blijkbaar mensen-eigen, net als sterfelijkheid, hebzucht, wellust en gierigheid, die ook onuitroeibaar zijn.”³⁸ Ook wij zijn van mening dat het van meer realiteitszin getuigt om het bestaan van de vergeldingsgedachte te erkennen, dan uit ijdelheid te denken dat de mens die gedachte in de loop der eeuwen ontgroeid is. Binnen het strafrecht wordt (nog steeds) een grote plaats ingeruimd voor het vergeldingselement. De werkelijke betekenis die het strafrecht voor het slachtoffer kan hebben, zit

36. P. S. Atiyah, *Accidents, Compensation and the Law*, 9th ed. 1987, blz. 484.

37. Zie paragraaf 1.

38. J. L. M. Leyten in *Trouw* van 16 februari 1990.

hem vooral in de vergeldende betekenis ervan. Het leed wat hem is aangedaan door de dader heeft als reactie dat de dader ook leed wordt aangedaan, en wel in de vorm van straf. Dat deze straf door het anonieme overheidsapparaat wordt opgelegd is daarbij een geruststellende gedachte. Zodoende wordt het slachtoffer zijn gevoelens van wraak ontnomen en daarmee eigenrichting voorkomen.

De beschaving heeft ons wat betreft gevoelens van wraak en genoegdoening tot terughoudendheid aangezet. Dit is niet voorbij gegaan aan het civiele recht; er is daar nauwelijks enige plaats ingeruimd voor deze gedachten. Er is echter één uitzondering te maken en die betreft de immateriële schadevergoeding. Traditioneel verwijst men³⁹ naar de memorie van toelichting op art. 6:106 Nieuw BW. „De vergoeding heeft een dubbele functie; enerzijds dient zij om, zij het ook op onvolmaakte wijze, het door de getroffen ondergane leed goed te maken, anderzijds kan het geschokte rechtsgevoel van de getroffene worden bevredigd doordat van de wederpartij een opoffering wordt verlangd”⁴⁰. De vergoeding van deze niet-vermogensschade – naast de gewone vermogensschade – heeft sterk het karakter van boete en boetedoening⁴¹. Bij de vergoeding van bijvoorbeeld pijn of verdriet, is het geoorloofd om de dader een opoffering te laten doen als pleister op de wonden van het slachtoffer. Deze kan met het door hem ontvangen (smarte)geld zichzelf wat vreugde verschaffen⁴². Zie hier het beperkte bestaansrecht van de vergeldings- en genoegdoeningsgedachte binnen het civiele recht.

Minstens even traditioneel als de verwijzing naar de immateriële schadevergoeding is in dit verband de aandacht in de literatuur⁴³ voor de „punitive damages”. Deze (onder meer⁴⁴) uit het Ameri-

39. Zie o.m. A. R. Bloembergen. *Mon. Nieuw BW*, B-34, blz. 4-5; C. J. J. C. van Nispen, *Mon. Nieuw BW*, A-11, blz. 53; L. G. Eykman, *Smart en geld*, WPNR 1981, nr. 5572, blz. 471 e.v.; C. J. J. M. Stolker, *Besef als een vereiste voor vergoeding van immateriële schadevergoeding*, *R. M. Themis* 1988, blz. 4 en M. A. B. Chao-Duivis, t.a.p., blz. 518.

40. *Parlementaire Geschiedenis*, Boek 6, bl. 377.

41. C. J. J. M. Stolker, t.a.p., blz. 4.

42. *Bijv. Hof Amsterdam*, 8 juni 1973, 1 febr. 1974, *VR* 1975, 60, 61.

43. Vergelijk de in noot 39 genoemde auteurs.

44. In Engeland is de betekenis van dit instituut sterk teruggedrongen door Lord

kaanse recht afkomstige vorm van schadevergoeding kennen wij in ons rechtssysteem niet. Onder bepaalde omstandigheden, met name indien de gedraging van de dader „intentional and deliberate”⁴⁵ is geweest, kan het slachtoffer aanspraak maken op een extra bedrag bovenop de vergoeding van materiële en immateriële schade. „Punitive damages” zijn aldus een private straf, waarbij de vergeldings- en genoegdoeningsgedachte onmiskenbaar aanwezig zijn. „Such damages are given to the plaintiff over and above the full compensation for the injuries, for the purpose of punishing the defendant”.⁴⁶

Aan de vergelding en genoegdoening binnen het aansprakelijkheidsrecht wordt dus een zeer bescheiden rol toegekend. Slechts in die gevallen, waarin sprake is van ideële schade, wordt het bestaan van deze gedachten erkend. Hoe anders is dat bij vermogensschade, het gros van alle schadegevallen. Hier worden vergelding en genoegdoening als „Fremdkörper” beschouwd, als niet-welkome gasten buiten de deur gehouden. „Uit de geciteerde passages uit de Parlementaire Geschiedenis valt af te leiden dat er bij vermogensschade geen plaats is voor deze genoegdoeningsfunctie.”⁴⁷ Wij stellen de vraag of deze conventionele gedachte een reële is. Is het niet zo, dat de vergeldings- en genoegdoeningsgedachte ook ten grondslag kunnen liggen aan de vordering tot vergoeding van vermogensschade? We bezien deze vraag aan de hand van de volgende casus.

A schaft van zijn spaarcenten een schitterende nieuwe sportfiets aan. Kosten f 1250. Na een week toerplezier genoten te hebben wordt zijn pronkstuk gestolen door B. Bij toeval wordt B daags na de diefstal gepakt. De gestolen fiets heeft hij niet meer onder zich; deze is inmiddels onvindbaar in het „fietsencircuit”. A besluit om B aan te spreken tot schadevergoeding. Op die manier hoopt hij nog iets terug te krijgen voor wat zo kort zijn fiets(plezier) is geweest.

Schadevergoeding is primair gericht op het weer goed maken van de schade. De benadeelde beoogt met zijn vordering tot schadever-

Devlin in *Rookes vs Barnard* (1964), AC 1129. Anders, Lord Denning, *The Discipline of Law* (1979), blz. 311.

45. Prosser and Keeton on the Law of Torts, 1984, blz. 9.

46. Als noot 45.

47. A. R. Bloembergen, *Mon. Nieuw BW*, B-34, blz. 5.

goeding de door hem geleden schade te kunnen afwentelen op de dader. Maar in veel gevallen blijft het daar niet bij. Met zijn wens schadeloos gesteld te worden, zal de benadeelde veelal ook het met de schade gepaard gaande leed willen afwentelen op de veroorzaker van de schade. Zeker wanneer aan de kant van de dader opzet of grove schuld aanwezig is, zal de vordering tot schadevergoeding niet alleen zijn ingegeven door de gedachte compensatie van schade te bewerkstelligen, maar ook door het vooruitzicht dat de dader bepaalde offers zal moeten doen⁴⁸. De gedachte om met het laten betalen van schadevergoeding de dader eenzelfde leed toe te brengen („mijn schade is jouw schade”) is eender aan die der *talio* („oog om oog, tand om tand”) en daarmee een *oermenselijke* gedachte.

Aan vergelding en genoegdoening moet naar onze mening niet alleen een plaats worden toegekend als het gaat om immateriële schade. Bij iedere vorm van schade kunnen deze gevoelens mede ten grondslag liggen aan de vordering tot schadevergoeding. Ook de vergoeding van vermogensschade kan het door de getroffen ondergane leed goed maken en hierdoor kan tevens het geschokte rechtsgevoel van de getroffen worden bevredigd doordat van de wederpartij een opoffering wordt verlangd⁴⁹. Of het nu gaat om een toegebracht litteken of een gestolen fiets, de benadeelde is gedupeerd en wil daarom de dader in de buidel zien tasten.

Net als binnen het strafrecht moet ook binnen het aansprakelijkheidsrecht plaats worden ingeruimd voor de gedachten van vergelding en genoegdoening. Sterker nog, dergelijke gedachten kunnen met het laten nakomen van de verbintenis tot schadevergoeding meer tot „hun recht” komen dan met het strafrecht. Het opleggen van straf geschiedt door een anoniem overheidsapparaat, waarbij het slachtoffer niet wezenlijk betrokken is. Aangezien het uitoefenen van wraak wordt overgelaten aan een ander (de overheid), zonder het slachtoffer daar in te kennen, zal de behoefte aan vergelding bij de benadeelde minder snel zijn bevredigend dan wanneer hij zelf, rechtstreeks van de dader, schadevergoeding

48. Zo ook bij de schadelijgende voetbalclubs, die voetbalvandalen tot schadevergoeding hebben aangesproken. „Als het maar veel geld is”, dan zij zij pas tevreden. Zie NRC Handelsblad van 15 februari 1990.

49. Zie de formulering van Parlementaire Geschiedenis, Boek 6, blz. 377.

geniet. Hiermee wordt duidelijk dat de schadevergoeding een vredemakende functie heeft en aldus kan bijdragen aan conflictoplossing. Door schadeloos gesteld te worden, kunnen gevoelens van kwetsing of wrok bij de benadeelde worden getemperd⁵⁰. De dader, die de schade dient te vergoeden, moet een offer doen ten behoeve van de benadeelde. Op deze wijze wordt het conflict, dat is ontstaan door een onrechtmatige daad, grotendeels weggenomen. Schadevergoeding betekent derhalve tevens verzoening. Niet alleen de schade, maar ook de rechtsorde wordt hersteld.

3.3 Conclusie

In een ijltempo hebben we twee afzonderlijk gehouden rechtsfiguren doorlopen. De te nemen afstand tussen het strafrecht en het civiele recht bleek echter aanmerkelijk kleiner dan de rechtsdogmatiek ons wil doen geloven. Een geslaagd beroep op art. 6:162 Nieuw BW leidt er toe dat met executorialie kracht wordt vastgesteld dat op de dader een rechtsplicht tot schadevergoeding rust. Met het (laten) nakomen van deze plicht wordt echter niet alleen schadeloosstelling van de benadeelde bereikt. Schadevergoeding kan ook bijdragen aan preventie van schade, resocialisatie van de dader, de bevrediging van de vergeldingsgedachte, genoegdoening van de benadeelde en (met deze laatste twee) conflictoplossing. Meer in het algemeen kan schadevergoeding na begaan onrecht tot een veiliger samenleving en het herstel van de rechtsorde leiden.

Schadeloosstelling na een onrechtmatige daad is derhalve niet alleen het concrete belang van de benadeelde, maar óók die van de gehele maatschappij. Deze visie is niet nieuw. Niet minder dan vijftig jaar geleden schreef Langemeijer hetzelfde: „Vergoeding der door een strafbaar feit aangerichte schade is niet alleen een particulier belang, maar ook een voornaam publiek belang, dat nauw samenhangt met dat der bestraffing”⁵¹. Veel navolging heeft hij echter niet gekregen. Het leeuwendeel der juristen houdt stug

50. Zie L. A. R. J. de Beaufort, De rol van het slachtoffer bij opsporing en vervolging, *Justitiële Verkenningen*, 1982, nr. 6, blz. 21 en Slachtoffer en straftoemeting, *De Vrijheidsstraf*, Arnhem 1986, blz. 202-224.

51. G. E. Langemeijer, *Het strafrecht en de benadeelde*, NJB 1938, blz. 32.

vol bij het scherpe onderscheid tussen straf en schadevergoeding⁵². De doelstellingen van beide sancties lopen te ver uiteen om ze als gelijkwaardig te beschouwen.

Zie hier het gevaar van het creëren van juridische dogma's. De vraag, welke de doelstellingen van straf en schadevergoeding zijn, is er een door *juristen* gesteld en beantwoord. Van minstens even groot belang is de vraag, hoe de rechtsplicht tot schadevergoeding door de *benadeelde* en de *dader* ervaren wordt. We moeten niet alleen de *doeleinden* van schadevergoeding willen formuleren, maar tevens bezien welk *effect* zij sorteert bij alle betrokkenen.

Uit onze bevindingen blijkt dat schadevergoeding als reactie op een onrechtmatige daad eenzelfde effect kan hebben (op zowel de dader, de benadeelde als de gemeenschap) als de straf na een strafbaar feit. Aldus bezien kan schadevergoeding een *vermogensrechtelijke bestraffing* zijn. Niet alleen gericht op schadeloosstelling, maar ook op rechtshandhaving, komt haar een belangrijke plaats toe binnen het aansprakelijkheidsrecht.

In het bovenstaande hebben we vastgesteld wat de poenale mogelijkheden van het aansprakelijkheidsrecht zijn. De conclusie is, dat met het vorderen van schadevergoeding veelal dezelfde positieve effecten kunnen worden bereikt als met het opleggen van een straf. Er schuilt echter een gevaar in dit poenale karakter van schadevergoeding. De vordering tot schadevergoeding kan niet alleen zijn ingegeven door de wens om de schade vergoed te zien, maar ook om daarmee de schadeplichtige leed aan te doen. In het geval de benadeelde juist vanwege laatstgenoemde reden tot deze vordering overgaat, bestaat het reële gevaar dat het poenale karakter van schadevergoeding misbruikt wordt. Wij zullen dit probleem nu nader bezien.

4. BEZWAREN VERBONDEN AAN HET POENALE KARAKTER

Het uitgangspunt van ons opstel is de gedachte van enkele voetbalclubs om voetbalvandalen aan te pakken met schadeclaims. Zij hebben er een hard hoofd in, dat een voetbalvandaal zijn leven

52. Uitzonderingen bevestigen de regel; zie o.m. C. J. J. C. van Nispen, t.a.p., blz. 50-52 en M. S. Groenhuijsen, *Schadevergoeding voor slachtoffers van delicten in het strafgeding*, diss. Leiden, Nijmegen 1985, blz. 142-146.

betert als hij eenmaal door de strafrechter tot de orde is geroepen. Van het moeten betalen van schadevergoeding verwachten deze voetbalclubs veel meer resultaat. Dat deze verwachtingen niet ongegrond zijn, is inmiddels duidelijk geworden. Het laten vergoeden van de schade kan een adequaat middel zijn bij het tegengaan van (voetbal)criminaliteit. Daadwerkelijk te moeten instaan voor de schade als gevolg van onrechtmatige daad kan van positieve invloed zijn op zowel de dader, de benadeelde als de gehele maatschappij. Maar waakzaamheid is geboden. Bezien we de door de voetbalclubs ingestelde vorderingen tot schadevergoeding, dan springt direct de hoogte van deze vorderingen in het oog. 's Lands meest beruchte voetbalvandaal, de „bommengooier uit Oss”, is inmiddels veroordeeld tot het betalen van f 273 000 aan schadevergoeding. De schade die door de „stavengooier” aan Ajax is toegebracht, wordt begroot op f 620 000, maar omdat het verhaal op deze voetbalvandaal niet aannemelijk wordt geacht, heeft Ajax haar vordering voorlopig beperkt tot vijf ton.

Van belang hierbij is, dat deze vorderingen tot schadevergoeding ingevolge artikel 3:306 Nieuw BW eerst na twintig jaar verjaard zijn⁵³. Het is dus zeer wel mogelijk om de schadeplichtige gedurende een zeer lange tijd te blijven achtervolgen, bijvoorbeeld met een loonbeslag ex art. 1638g BW of met een executoriaal beslag op een onroerend goed (art. 491 e.v. Rv). Hiermee wordt direct duidelijk dat de rechtsplicht tot schadevergoeding, gelijk een strafrechtelijke veroordeling, een zware inbreuk kan maken op het leven van de dader. In het geval van de schadeplichtige voetbalvandalen gaat deze rechtsplicht wat dat betreft zelfs veel verder dan de door de strafrechter opgelegde straffen. Het verschil tussen vijf maanden tuchtschool en een „levenslange” veroordeling tot het betalen van vijf ton aan schadevergoeding is evident. Zo lijkt de *vox populi* om een harder optreden te zijn gehoord.

Hierin schuilt een gevaar. Een straf of maatregel kan slechts worden opgelegd met een vonnis van de rechter. De verplichting tot schadevergoeding ontstaat echter onmiddellijk na de onrechtmatige daad en voor de uitvoering daarvan is in beginsel geen rechterlijke tussenkomst vereist. Desalniettemin kan de verplichting tot

53. Art. 2004 BW kent een verjaringstermijn van dertig jaar.

schadevergoeding voor de dader minstens even belastend zijn als een straf. Met het effectueren van zijn recht op schadevergoeding kan de benadeelde bewust of onbewust de dader vermogensrechtelijk straffen. Deze bestraffing is echter gebaseerd op het belang van de benadeelde bij schadevergoeding en niet op de persoon van de dader. De benadeelde wil geld zien en zal weinig of geen rekening (willen) houden met de positie van de schadeplichtige. Maar ook al komt het wel tot een rechterlijke uitspraak over schadevergoeding, deze zal niet zo zeer zijn toegesneden op de persoon van de dader. De verplichting tot schadevergoeding wordt in beginsel niet ingegeven door de ernst van de onrechtmatige daad, de schuld van de dader of zijn draagkracht. In tegenstelling tot de situatie in het strafproces wordt met zijn persoonlijke positie in het civiele proces in het algemeen minder rekening gehouden. Aldus wordt de benadeelde in beginsel de vrijheid gelaten om met het vorderen van schadevergoeding (en deze koste wat het kost te willen incasseren) de schadeplichtige een heuse „Tantalos-kwelling” op te leggen. Zijn recht op schadevergoeding biedt hem de mogelijkheid om – in meerdere opzichten – beslag te leggen op het leven van de dader⁵⁴. We hebben te maken met een paradoxale situatie. Zolang men binnen het civiele recht niet bereid is om de poenale mogelijkheden van het aansprakelijkheidsrecht te erkennen, kan men misbruik van deze mogelijkheden niet tegengaan. Zo staat in het burgerlijk recht de deur naar eigenrichting op een kier. Tegen deze situatie moet weerstand worden geboden. Maar deze kan eerst worden verwacht als men zich binnen het civiele recht (meer) bewust wordt van het poenale karakter van schadevergoeding.

5. DE ROL VAN DE RECHTER

Nu we weten, dat de rechtsplicht tot schadevergoeding, gelijk een strafrechtelijke veroordeling, een zware inbreuk kan maken op het leven van de dader, moeten we naar onze mening de veroordeling tot schadevergoeding met dezelfde waarborgen omkleden als de

54. Zo zullen de benadeelde voetbalclubs er alles aan doen om de schade volledig vergoed te krijgen. Bieden de vandalen niet genoeg verhaal, dan willen deze voetbalclubs hen onder het mom van „vrijwillige” dienstverlening klusjes laten opknappen in en om stadions.

straf in het strafrecht. Anders gesteld, de civielrechtelijke veroordeling tot schadevergoeding moet, daar waar zij een zware inbreuk kan maken op het leven van de schadeplichtige, meer worden afgestemd op de persoon van de dader. Deze stellingname nodigt de rechter uit tot een veelvuldig gebruik van art. 6:109 Nieuw BW. In al die gevallen waarin de hoogte van de gevorderde schadevergoeding in geen verhouding staat tot de mate van schuld, de ernst van de onrechtmatige gedraging of de financiële draagkracht van de dader, dient de rechter de matiging van de wettelijke verplichting tot schadevergoeding te overwegen. Om te kunnen bepalen of er omstandigheden aanwezig zijn, waaronder toekenning van volledige schadevergoeding tot onaanvaardbare gevolgen zal leiden, zal de rechter voornoemde factoren *steeds* moeten bezien. Aldus zal bij iedere rechterlijke veroordeling tot schadevergoeding rekening kunnen worden gehouden met het poenale karakter van schadevergoeding.

Maar wat te doen met het belang van de benadeelde om schadeloos gesteld te worden? Is zijn recht op volledige schadevergoeding van mindere waarde dan het belang van de dader om niet met een onevenredig zware verplichting tot schadeloosstelling opgezadeld te worden? Ons antwoord luidt stellig: neen. Er zijn tal van gevallen te bedenken waarin de op de dader rustende verbintenis tot volledige schadevergoeding nagekomen moet worden. Het maatschappelijk leven is gebaat bij de gedachte dat daar waar schade op onrechtmatige wijze is toegebracht, deze door de dader wordt weggenomen. Het is juist de uitvoering van deze gedachte, die (zo blijkt uit paragraaf 3) leidt tot een veiliger samenleving en het herstel van de rechtsorde.

Is matiging van schadevergoeding echter niet gewenst, omdat het private belang van de benadeelde of het algemeen belang zich daartegen verzet, dan is er een andere mogelijkheid om tegemoet te komen aan een onevenredig zware bestraffing van de dader. Degene die handelt in strijd met een verbod of gebod kan zowel de pleger van een onrechtmatige daad als de overtreder van de strafwet zijn. Onrechtmatige daad en strafbaar feit vallen dan ook dikwijls samen⁵⁵. Dat geldt echter niet voor de rechterlijke reacties

55. Asser-Rutten-Hartkamp III, blz. 8 en D. Hazewinkel-Suringa, t.a.p., blz. 21.

hierop. Het opleggen van een straf geschiedt naast de bestaande rechtsplicht tot schadevergoeding. De strafrechtelijke veroordeling wordt niet of nauwelijks afgestemd op de civielrechtelijke veroordeling tot schadevergoeding, terwijl laatstgenoemde eveneens een bestraffend karakter kan hebben. De verplichting tot (volledige) schadevergoeding kan dezelfde positieve effecten sorteren als de straf (zie paragraaf 3.3). Maar zij kan eveneens een minstens even zware belasting voor de dader betekenen als de door de strafrechter opgelegde straf. Als vergelijkbare sancties staan schadevergoeding en straf niet op zichzelf, maar kunnen zij gedeeltelijk elkaars rol overnemen. Indien de rechtsplicht tot schadevergoeding onevenredig zwaar belastend is voor de dader, kan dit gecompenseerd worden met een andere (veelal lagere) straf. Van een strafmaat, die is afgestemd op de zwaarte van de verplichting tot schadeloosstelling, kunnen wij de meeste positieve invloed verwachten. Aldus dient de strafrechter in zijn vonnis rekening te houden met het effect dat de verplichting tot schadevergoeding bij de benadeelde heeft gesorteerd⁵⁶. Net als zijn civiele collega dient hij zich bewust te worden van het poenale karakter van schadevergoeding.

6. CONCLUSIE: MET SCHADEVERGOEDING TERUG NAAR (STR)AF?

Dit artikel staat in het teken van tegenstellingen en het nuanceren van deze. Middels een onderzoek naar de poenale mogelijkheden van het aansprakelijkheidsrecht zijn wij tot de conclusie gekomen, dat de wereld van het privaatrecht in meerdere opzichten niet zo heel veel verschilt van die van het strafrecht.

Met het (laten) nakomen van de rechtsplicht tot schadevergoeding kan niet alleen schadeloosstelling van de benadeelde worden bereikt. Schadevergoeding kan ook bijdragen aan preventie van schade, resocialisatie van de dader, de bevrediging van de vergeldingsgedachte, genoegdoening van de benadeelde en conflictoplossing. Meer in het algemeen kan de verplichting tot schadevergoeding na begaan onrecht tot een veiliger samenleving en het herstel van de rechtsorde leiden.

56. In de praktijk zal dit veelal moeilijk zijn, aangezien de strafrechter in de regel eerder uitspraak doet dan de civiele rechter. Aanpassing van dit systeem lijkt ons wenselijk.

„Met schadevergoeding terug naar straf” lijkt als conclusie gerechtvaardigd. Met het vorderen van schadevergoeding kunnen veelal dezelfde positieve effecten worden bereikt als met het opleggen van een straf. Het traditioneel gemaakte onderscheid tussen deze twee moet derhalve grotendeels komen te vervallen.

Van het poenale karakter van schadevergoeding is men zich in het civiele recht niet of nauwelijks bewust. Vertrouwende op de rechtsdogmatiek behoudt men dit karakter voor aan het strafrecht. Het gevaar dat hierdoor kan ontstaan, is dat de poenale mogelijkheden van het aansprakelijkheidsrecht misbruikt kunnen worden. Zonder ingrijpen zal eigenrichting ruim baan kunnen krijgen binnen het civiele recht. De conclusie „met schadevergoeding terug naar af” lijkt in dat geval onafwendbaar. Weerstand hiertegen moet worden geboden door de rechter, maar zulks kan eerst worden verwacht, indien hij zich bewust wordt van het poenale karakter van schadevergoeding.

Tenslotte nog dit. *Pecunia nervus belli*⁵⁷. Niet voetbal, maar geld heeft alles van doen met oorlog. Vorderingen tot schadevergoeding zullen dus veelal strijd met zich meebrengen. Pas als aan deze gedachte recht wordt gedaan, kan recht worden bereikt.

57. Cicero, *Orationes Philippicae*, V, 2, 5.